

No podem abandonar Occitània

OLIVIÈR FLAHAULT MANTÈL

OCCITÀNIA ÉS ENTRANYABLEMENT ESTIMADA PELS CATALANS. TANT PER LA SEVA HISTÒRIA COM PER LA SEVA LLENGUA, ÉS VEÏNA PRÒXIMA DE CATALUNYA I NO ÉS UN PAÍS FORASTER. DES DELS ORÍGENS SEMBLA HAVER-HI ENTRE AQUESTS DOS POBLES, CATALUNYA I OCCITÀNIA, UN DESTÍ COMÚ. PER TANT, ENCARA QUE CATALUNYA PASSI UNS TEMPS DIFÍCILS, OCCITÀNIA ÉS CLARAMENT EN PERILL D'EXTINCCIÓ. SI ELS CATALANS NO APORTEN AJUT ARA, PODEN PERDRE UNA GERMANA BESSONA, UNA PART D'ELLS MATEIXOS.

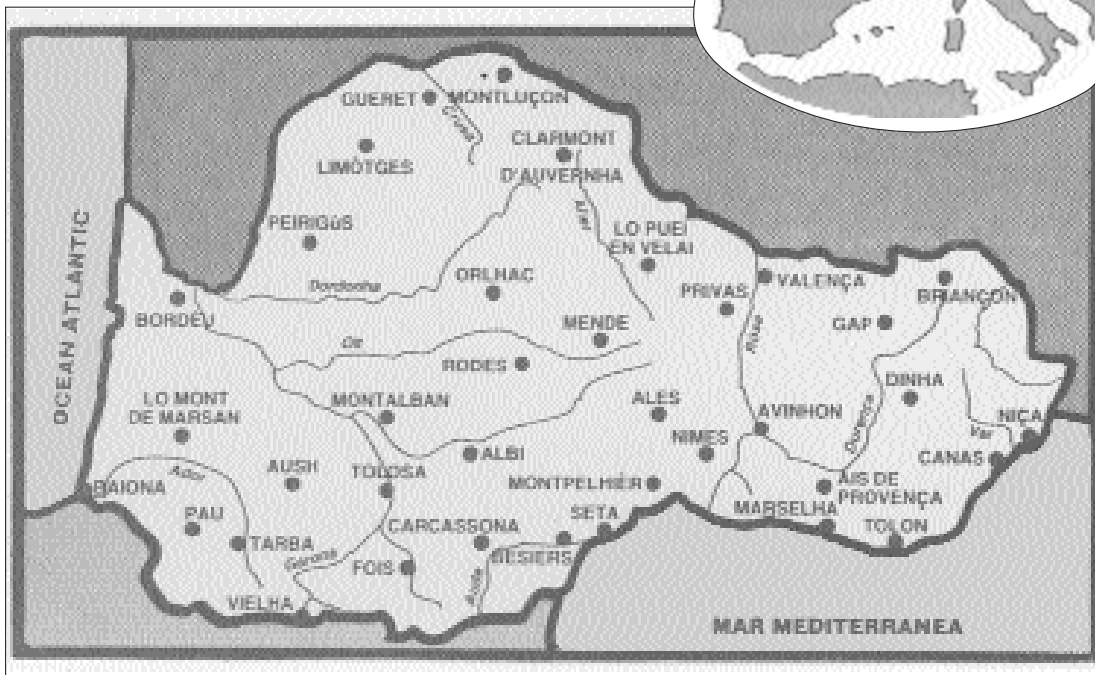
La creixent centralització monàrquica provoca l'aparició, en el segle XV, de la diglòssia simptomàtica i de l'assimilació progressiva d'Occitània a l'Estat francès. Es durà a terme especialment amb el famós edicte de Villers-Coterêts, que imposa l'ús únic del francès en els actes administratius.

Després de la Segona Guerra Mundial la modernitat s'imposa en tots els territoris, fins i tot en els més aïllats. La televisió i la industrialització de l'agricultura ataquen irremediablement els bastions rurals de la llengua, ara assetjats per la «rurbanització».

Geografia

En les zones de muntanya (Alps, Massís Central¹, Pirineus) es troba una agricultura de muntanya i turisme. La costa atlàntica i la mediterrània també reben turisme i posseeixen activitat portuària, com ara a Bordeus i a Marsella. Els rius Garona i Roine concentren la major part de la població i de l'activitat econòmica.

Sobre 190.000 km² es reparteix una població de 15 milions d'habitants. La densitat occitana és més feble que la dels països veïns. La densitat és, tanmateix, més important en un eix que segueix la plana de la Garona, el canal del

Un breu resum històric

L'emergència de l'occità com a llengua escrita durant els segles X i XI propiciarà que en els segles següents, XII i XIII, hi hagi una colla de trobadors al capdavant de l'escena literària europea. Paral·lelament a aquesta esplendor, Occitània intenta una unificació política malgrat les progressives conquestes franceses, que comencen amb el pretext de la repressió de l'heretgia càtara. La croada francesa marcarà, amb la batalla de Muret (Murèth), la fi de les esperances d'unió política entre Catalunya i Occitània.

Contra Lluís XIV s'aixecaran els «crocants». Més tard, la llengua occitana participarà en la Revolució Francesa fins a la repressió dels jacobins.

El renaixement literari occità va començar en el segle XIX, marcat especialment per l'obra de Frederic Mistral. Però la política lingüística de l'Estat francès s'endureix i Jules Ferry instaura la repressió lingüística en les escoles. Sota aquesta pena, i afegint-hi encara els efectes desastrosos de la guerra de 1914-1918 sobre la població masculina, la llengua occitana pateix una davallada que no s'aturarà fins a la nostra època.

Migdia, la vall del Roine i la costa mediterrània.

Fora del territori aranès i de les dotze valls de l'Estat italià, Occitània es divideix en 35 departaments francesos. Cal saber que un departament no és una comarca històrica. El concepte va néixer a conseqüència de la Revolució Francesa, que tenia la preocupació de racionalitzar d'una manera mecànica l'administració territorial de l'Estat. Així, doncs, la talla d'un departament es defineix per un dia de cavall, des de les extremitats fins a la capital; mai no es basa en la història de les comarques

¹ Que, des del punt de vista occità, s'hauria d'anomenar Massís Septentrional.

antigues. Avui hi ha regions administratives que agrupen uns quants departaments; aquestes regions tampoc no coincideixen de cap manera amb les regions històriques occitanes; al contrari, contradiuen les antigues regions del Llenguadoc, de la Gascunya, de la Guiana, de l'Alvèrnia, del Llemosí, de la Provença i del Vivarès. Aquestes províncies històriques –que corresponen més a les variacions lingüístiques– són representades sobre l'estrella dels felibres que apareix en la bandera dissenyada per Francesc Fontan.

Un desenvolupament desequilibrat

El desenvolupament occità es caracteritza per un desequilibri marcat entre zones urbanes i zones rurals. Les ciutats importants com Marsella i Tolosa concentren la part essencial de l'activitat econòmica i de la població. La perifèria pateix una urbanització progressiva, i les zones rurals properes serveixen de colònies de poblament urbà. Els neo-rurals, o, més ben dit, els «rurbans», dormen fora ciutat però treballen, surten, consumeixen i viuen a ciutat. Acceptar aqueixes migracions diàries impedeix tota implicació o interès per la vida local. Fins i tot els qui decideixen en assumptes locals, com els alcaldes, els consellers generals i regionals, són molt sovint d'origen urbà i, per tant, és clar, molt sovint també són «afrancimandejats», cosa que bloqueja tota possibilitat d'una emancipació rural occitana pròpia.

La ruralitat més allunyada de les metròpolis urbanes es troba en situació de «desertificació». La industrialització de l'agricultura alimenta un èxode rural sense fi que condemna els supervivents a una vida social pobra i avorrida, que perpetua el menyspreu envers el camp, i la seva submissió. L'agricultura productivista omnipresent és avui l'únic model viable. El pes del monocultiu, cada vegada més important, té conseqüències desastroses sobre l'ecosistema i el patrimoni natural occità. La desaparició de les masies familiars de talla petita ataca greument l'estructura social rural. Aquesta fi, cínicament programada, de la població pagesa –que constitueix les reserves més importants

de locutors d'occità– serveix de real «arma de lingüicidi massiu» a l'Estat francès, arma més eficaç que qualsevol llei de política lingüística o campanya militar.

La societat pagesa en via de desaparició constitueix les darreres bases de la cultura popular occitana i les últimes fonts de la llengua.

Pràctica actual de la llengua

La pràctica actual de la llengua occitana s'avalua, més o menys, en un milió de locutors diaris, cosa que la situa entre un 5% i un 10% de la població. Es considera que entre tres i sis milions d'occitans comprenen o poden parlar l'occità (això equival a un terç de la població, més o menys).

Els locutors (o parlants) que reben la llengua d'una manera tradicional (en un entorn familiar) són els més nombrosos; els qui la tenen per un aprenentatge voluntari són una minoria. Els locutors tradicionals són avui gent gran (de més de 50 anys) d'origen rural i sovint pagès. A nivell sociolingüístic, la diglòssia és molt forta. L'expressió pública en llengua occitana és molt limitada. L'occità és reservat a un ús privat, íntim, ocasional (i fins i tot secreto clandestí). Es pot perfectament viure cinc o deu anys a Occitània sense sentir ni una sola vegada cap frase en occità.

Aquesta situació general s'ha de matisar, considerant les zones aïllades

com les muntanyes, on el coneixement i la pràctica són més vives i fortes. Però, en els centres urbans, la pràctica espontània i tradicional és totalment absent.

Paral·lelament a l'occità heretat, trobem locutors que han après la llengua per decisió pròpia. Aquest aprenentatge és sovint incomplet i de qualitat variable. El «neo-occità» es basa sobre el llenguadocià «de referència», sovint desnaturalitzat per la fonologia del «francità» (francès d'Occitània). Els locutors de «neo-occità» són gairebé els únics occitans que parlen l'occità amb la consciència de ser-ho.

L'ús de la llengua es fa molt sovint d'una manera simbòlica, fruit d'una voluntat de bastir un futur per a la llengua occitana. En general, aquesta pràctica té dificultats per a penetrar dins la vida privada. A més, la comunicació en occità entre els locutors tradicionals i els neo-occitanòfons és difícil i a vegades impossible per falta de rigor dins l'aprenentatge de la llengua, que no sol exigir un nivell suficient per a comunicar-se amb el poble.

La consciència occitana

L'identitat occitana no s'expressa fàcilment a través del terme *occità* ni *Occitània*. El terme *Occitània* és una recuperació històrica (format a partir de *Aquitània*, existent d'ençà del segle XIII). L'occitanisme va vulgaritzar la paraula després de la Segona Guerra Mundial. La consciència popular de ser «occità» és d'allò més feble. Per exemple, observem que hi ha molts dubtes per a contestar la pregunta: «Vós sou occità o occitana?» I, ben sovint, la resposta és finalment negativa, encara que sigui articulada en un occità perfecte.

Per a designar la llengua, el terme *occità* és en concurrència amb altres apel·lacions més tradicionals com a *lenga nòstra*, *lenga d'òc* o, més aviat, *patoès/patais/patès*.

Popularment, el terme *occità* té una connotació intel·lectualitzant; fa referència a una llengua de la història, dels llibres, dels savis que «parlen com cal», o, pitjor encara, si no es refereix a «un

patoès mal parlat», ple de francesismes, d'espanyolades i d'arcaïsmes. Ara bé, ha de quedar clar que l'occità es percep com una llengua diferent del *patoès*, mal pugui existir una sensació d'engany, reforçada pel purisme lingüístic dels occitanistes i per les rares aparicions públiques de la grafia clàssica (que dificulta la identificació de la *o* final²).

L'occità, a Occitània, té la consideració de llengua estrangera, fins i tot per als seus locutors, i sense l'atracció de l'exotisme d'una cultura llunyanana.

La llengua deixa perplexes les generacions més recents, que la desconeixen més que no pas l'anglès o l'espanyol. Provoça un sentiment general d'impotència («no podré mai parlar-lo bé») o de desinterès («tant se me'n dóna»), o fa néixer dubtes entre fidelitat a la llengua local de la família i traïció per una llengua literària i estàndard. El sentiment d'esforç inútil és recurrent («de tota manera, morirà i no tornarà pas»), reforçat per l'absència de perspectives de futur, que fa imaginar grans dificultats i pocs beneficis.

Com a resposta als arguments de defensa de la llengua, podem sentir parlar amb orgull de l'accent occità o del «francità»³ viu i expandit, com a accent que cal defensar en lloc de l'occità, en fase terminal. Freqüentment, es parla amb una mica d'ironia dels qui no tenen l'accent del país, sinó que parlen *pointu* (pungut).

Malgrat tot això, la música, els cants, les danses, la gastronomia són elements de la cultura occitana que produeixen un plaer gairebé immediat i fàcilment accessible amb un esforç menor. De la mateixa manera, la història, l'arquitectura, i la civilització (i de vegades la literatura) creen una curiositat consumidora que no implica canviar les pròpies pràctiques.

Finalment, la identitat occitana s'accepta popularment, però a condició que sigui d'una manera ocasional i optativa.

La reivindicació lingüística i identitària

La reivindicació lingüística i identitària s'expressa sobretot per una xarxa d'associacions culturals que promouen la cultura occitana. L'Institut d'Estudis Occitans n'és un bon exemple. Des de fa cinquanta anys, aquesta associació, present dins tots els departaments occitans, edita, publica, investiga, aplega, sensibilitza l'opinió i procura presentar una imatge positiva de la llengua occi-

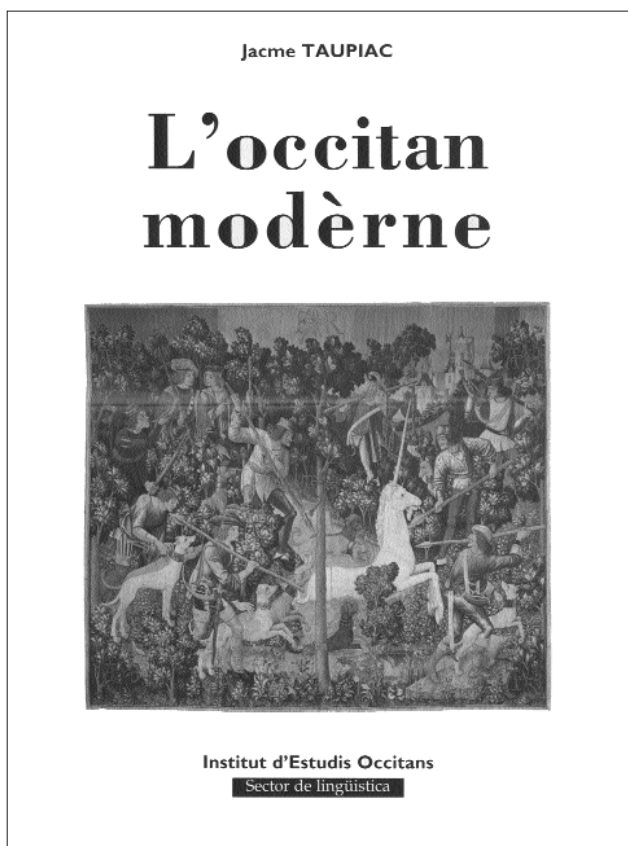
però sense saber gaire què ni com, donarà naixement a grups com Estèla d'òc, el Moviment dels Estudiants d'Occitan, o la secció de joventut del IEO, Caminatz. Però els efectes d'aquesta bona voluntat no sempre són perceptibles...⁴.

L'activitat occitanista que demana més energia i rep més suport, és segurament l'ensenyament de la llengua. Gràcies a la llei Deixonne de 1950 es permet fer una iniciació a la llengua i cultura occitanes a les escoles. L'estructura i l'exercici d'aquest dret és molt feble i es materialitza en opcions facultatives per part d'alguns col·legis i instituts públics. Es permet fer d'una a tres hores de sensibilització a la llengua i cultura occitanes —afegits a la resta dels horaris obligatoris, cosa que sol fer fugir els voluntaris. Però, malgrat tot, alguns s'hi inscriuen, gràcies a l'esquer dels punts suplementaris fàcils, en els exàmens.

Gràcies a un acord entre l'Estat i les associacions existeixen escoles dites «en immersió»⁵ lingüística: les Calandretas. S'hi intenta proposar un ensenyament essencialment en occità. (Però no demaneu quina llengua utilitzen els mainatges al pati...!) Avui es compten 2.000 calandrons, és a dir, alumnes de calandreta, repartits en una quarantena d'escoles, on treballen 120 ensenyants. La majoria dels pares no parlen

occità, i, si el parlen, no el tenen d'una manera heretada. El que solen voler és una escola *xula*, que faci bé al psiquisme dels seus infants, i se sap molt bé que el bilingüisme és positiu per als resultats escolars. Que la segona llengua sigui l'occità? Doncs no passa res, encara que haurien preferit una escola en anglès... I encara no he dit res sobre la qualitat de llengua dubtosa que s'ensenya dins aquelles escoles «ecològiques». També existeixen escoles dites «bilingües», que són un tipus de calandretas *light*.

Paral·lelament, el mitjà associatiu aconseguix de proposar en alguns llocs cursos d'occità per a adults o curssets.

tana, com a llengua seriosa, intel·lectual i d'avenir. Els cercles occitans locals prenen el relleu de l'occitanisme en les zones més receptives, animant celebracions locals, cursos de llengua, activitats de lleure. El felibritge (renaixentisme nostàlgic del començament del segle xx) té descendència i podem trobar avui regions, com Provença, on la seva influència encara supera la de l'occitanisme més modern.

El jovent occitanista es troba en una situació delicada, on no sempre és fàcil integrar-se a les generacions d'occitanistes dels anys setanta. A la vegada, li costa definir un protagonisme propi. La sensació d'haver de fer alguna cosa,

² La consciència popular alfabetitzada només en francès associa la pronunciació de la vocal final femenina occitana [o] al grafema <o>. Llavors la e es percep com a francesa (*porte*), la a com a espanyola (*puerta*), i la o com a occitana (*porto*; és a dir, *pòrta* en grafia clàssica).

³ Francès d'Occitània.

⁴ Darrerament, la creació d'una secció jove del CAOC (Cercle d'Agermanament Occitano-Català) sembla obrir noves perspectives.

⁵ O més aviat «aspiració», oi?, tenint en compte l'abast real.

La modalitat escrita és segurament la producció occitanista de millor qualitat. El llibre occità és apreciat, ja sigui literatura o obres didàctiques (podem esmentar la publicació recent dels dos primers diccionaris monolingües en occità). A nivell de mitjans de comunicació, diverses revistes culturals, mensuals o setmanals permeten de seguir la vida interna de l'occitanisme i també, de vegades, tenir una visió original de la marxa del món. Compte: no hi ha cap diari en llengua occitana.

Algunes ràdios associatives tenen dret a emetre programes en occità a Gascunya, a Tolosa i, fins fa poc, a Montpeller.

La televisió francesa autoritza una hora la setmana d'occità en un programa de mala qualitat que interessa a poca gent. Ara es parla d'un projecte de televisió per satèl·lit, iniciativa dels occitans de les *valadas* de l'Estat italià. Fora d'això, miques.

A l'Estat francès, l'occitanisme polític és l'activitat més menyspreada dels occitanistes. La seva representació política és inexistente (no més de 10 elegits). Vet ací una llista de les associacions més conegudes:

El Partit Nacionalista Occità (PNO), fundat per Francesc Fontan després de la Segona Guerra Mundial, ha quedat bloquejat en la ideologia etnista mal compresa pel poble. El PNO no està mai en sintonia amb les aspiracions conscients del poble occità.

El Partit Occità (POC) es presenta com a federalista/regionalista, i desitja reformar l'Estat francès. Pretén utilitzar la Unió Europea. En realitat, sol prendre el relleu del Partit Socialista Francès en les eleccions.

El grup Paratge, creat recentment dins les valls alpines i Provença, es presenta com un «laboratori polític». Crec que aplega bones voluntats i persones serioses, però els seus objectius i mitjans encara no són gaire clars.

L'occitanisme revolucionari vol ser una síntesi de l'occitanisme separatista i de la contestació del capitalisme. La definició del seu independentisme s'inspira sovint en els altres moviments indigenistes europeus. Podem anomenar grups com el Corrent Revolucionari Occitan (CROC), Anaram Au Patac (AAP) o el recent Occitània Libertària. En general l'obediència és marxista o lli-

bertària. Al Bearn s'hi troba la implantació més reeixida, gràcies a la influència positiva dels moviments bascs. Però és absent a l'est del país.

El Partit Autonomista Occitan té bastant èxit dins les valls alpines, fins i tot amb representants elegits. Cal també notar l'existència del Partit

Aranès, encara que em demano si es tracta d'un partit occitanista, vistes les seves visions hiperlocalistes (parlen sovint de «poble aranès»).

Dinàmica actual i perspectives de futur

El desenvolupament occità es basa sobre l'omnipotència de les ciutats que colonitzen el camp sense aturar-se. La resta de la ruralitat ha de sotmetre's a l'agricultura sense pagesos i convertir-se en un gran espai de lleure per a immigrants rics que cerquen el sol. Mentrestant, els occitans emigren al nord per trobar feina. L'ús tradicional de la llengua reula i els occitanòfons

tradicionals no tenen descendència lingüística. La qüestió de la transmissió es posa crua. L'ensenyament de la llengua resta un fenomen limitat demogràficament i geogràficament i no permet d'accedir a una llengua de qualitat fidel al poble d'oc.

L'ús públic voluntari de la llengua creix, encara que sigui limitat a un aspecte simbòlic i reivindicatiu. L'edició, les publicacions, podrien anar més malament. El món cultural associatiu existeix i resisteix a la seva manera. Però el blocatge institucional de l'Estat francès perennitza el lingüicidi començat segles abans. Tal com van les coses, la simple empena del passat acabarà d'exterminar l'occità.

Davant aquesta situació d'agonia, les reivindicacions occitanistes són flaques en nombre, en força i en ambició. Les taques de resistència només permeten d'imaginar una futura Occitània en forma d'illots escampats com a l'Amèrica indígena.

Sense una intervenció catalana urgent, Occitània farà el seu últim alè. Per tant, quan la situació és greu, demanem ajut a la família. ♦

Bibliografia i referències

- Armengaud A. & Lafont R. (1979), *Histoire d'Occitanie*, Hachette, París.
- Bec Pierre (1963), *La langue occitane*, PUF (edició catalana: Ed. 62).
- Castela Paul (1999), *Occitanie, Histoire d'une aliénation*, éditions du Béffroi, Milhau.
- Dupuy Andrée (1998), *Histoire chronologique de la civilisation occitane*, Slatkine, Ginebra.
- Fontan François, «La nation occitane, ses frontières, ses régions» dins *Lo Lugarn*, núm. 81 – ivèrn 2003 (primeres edicions: 1969 i 1979).
- Lafont Robert (1987), *Clé pour l'Occitanie*, Seghers (primera edició: 1971).
- Lafont Robert (1979), *Nani Monsur*, Vent Terral.
- Lafont Robert & Christian Anatole (1970), *Nouvelle histoire de la littérature occitane*, PUF també editat en català).
- Pojada Patrici (2001), *Qualques aspèctes de l'istòria de l'occitània moderna (s. XVI-XVIII)*.
- Pojada Patrici (1997 & 1998), dins *Llengua Nacional*, núms. 21 i 22.